

Ha a cirkusz minden, a cirkuszpedagógia „minden is”

*Merész állítás-e a cirkuszt mindenségnek nevezni? Hiszen elnevezése: a kör (latin: circus) a teljességet fejezi ki. Mi minden alkotja a cirkusz sajátos teljességét a kultúra világának más műfajaihoz képest?*¹

A cirkusz egyszerre művészet és tudomány, sport és mozgásművészet, kézzelfogható valóság és szárnyaló fantázia, lenyűgöző látvány, magával ragadó hangzás, utánozhatatlan egyéni és közösségi mozgásformák sorozata emberek, állatok és tárgyak között. Az artistaművészek élő produkciói testközelből és szavak nélkül közvetítenek üzeneteket, érzéseket és történeteket, miközben a személyes kapcsolódás élményét nyújtják mindenkinek egy-egy megismételhetetlen pillanatban, magasságokban és mélységekben, a cirkuszépület vagy cirkuszsátor kerek, szinte gömbölyűnek érzékelhető közösségi terében. A cirkusz művészi küldetése, egyben fenntarthatóságának alapja, hogy mindenkiben képes valamilyen érzelmeket kiváltani: izgalmat, félelmet, meglepetést, esodátot, katarzist...

A cirkuszi produkció sokszor hihetetlen, mégis igaz – hiszen az artisták minden irányból láthatóak –, miközben a cirkusz is figyel a közönségre: játszik vele, bevonja, és feszegeti a határokat, amelynek a pillanatnyi illúzió és a káprázatos trükk éppúgy eszköze, mint a hétköznapi és az abszurd humor vagy az ügyetlenség komikuma. Mindenki beleképzelteti magát a cirkuszi produkciókba, hiszen mindenki jó, sőt kiemelkedő valamiben! Mindenki benne rejlik a csoda, amelynek aktivizálásához – önmagunk kifejezéséhez, készségeink fejlesztéséhez, tehetségeink gondozásához és hátrányaink leküzdéséhez – a cirkuszpedagógia immár rendelkezésére áll. A cirkusz pedagógiai küldetése, egyben fenntarthatóságának alapja, hogy egyszerre képes változásokat előidézni az emberekben ismereteik, képességeik és attitűdjeik terén.

Ha a cirkusz minden, a cirkuszpedagógia „minden is”: a középpontjában álló test-mozgás, a cirkuszi mozgásformák végtelen változatosságának gyakorlása ugyanis nem csupán test-nevelés, hanem az érzelmeket és a gondolkodást is alaposan megmozgató komplex élmény. A cirkuszi zsánerek – az akrobatikától az állatokkal való foglalkozáson át a nevettetésig – a közösen végzett mozgásformákon keresztül, az affektív, kognitív és motoros

Lázár Ervin Program a Fővárosi Nagycirkuszban

A Fővárosi Nagycirkusz kihelyezett középiskolai cirkuszpedagógiai bemutatója: artistaművészet

Interaktív múzeumpedagógiai táblák a Fővárosi Nagycirkusz állandó kiállításában

területek fejlesztésén túl lehetővé teszik alapvető emberi attitűdök átélését is, rámutatva például az egymás iránti bizalmatlanságra vagy elítéletek-re. A cirkusz „mindenki jó valamiben és mindenki másban jó” szemlélettel működik, amelyet a cirkuszpedagógiában résztvevők személyes tapasztalatként élhetnek át. Ez az önismereti, egyben közösség-ismereti élmény elősegíti az empátia és a tolerancia fejlesztését, mások másságának megértését és elfogadását, és nem utolsósorban aktív segítségnyújtásra inspirál.

Míg száz évvel ezelőtt a cirkuszokban még közszemlére tették és kigúnyolták a testi fogya-

tékossággal rendelkező embereket, a mai cirkusz nemcsak a közönségét segíti az előadások akadálymentes befogadásában, hanem munkatársai és előadóművészei körében is egyenrangú partnerként viszonyul azokhoz az emberekhez, akik bármilyen hátrányosságukat erőforrásként használják a cirkusz világában, és képesek akár arra is, hogy elkápráztassák a közönséget a cirkusz porondján. A cirkusz társadalmi küldetése, egyben fenntarthatóságának alapja, hogy valóban mindenkié.

Cirkuszpedagógia volt, van, lesz

A cirkuszpedagógia tág értelemben a cirkuszi jelenségek informális társadalmi hasznosítása, valamilyen formában minden korban és minden kultúrában létező jelenség. A modern cirkuszban előadóművészetté nemesült mozgásformák, trükkök, komédiázások és idomítási bravúrok az általunk ismert archaikus kultúráktól napjainkig rituális, szakrális vagy szórakoztató céllal, harcászati- vagy sporttevékenységekként egyaránt ismertek. Gyakran láthatóak például ókori egyiptomi ábrázolásokon labdazsonglőrök, középkori kódexekben buzogányt forgató lovaskatonák, képzőművészeti alkotásokon pedig gólyalabasok, kötéltráncosok, kígyóbűvölők és más mutatványosok. Rendkívüli testi képességekkel, ügyes trükkökkel, vagy az állatok nyelvén értéssel elkápráztatni másokat – nos, ez minden korban szórakoztatta a mutatványost és az ő esodálóit is. A cirkusznak azonban a szórakoztatás mellett mindig volt ismeretterjesztő szerepe is: menaszériájában egzotikus állatok, porondján különleges artistaprodukciók, távoli népek és kultúrák, másságokkal élő emberek, technikai és tudományos újítások, gyűjtemények, történelmi események adaptációi voltak láthatóak. A korabeli cirkuszi szenzációk akarva vagy akaratlanul, de formálták az emberek gondolkodását, és érdeklődést keltettek például az állatok viselkedésének vagy az emberi test működésének jobb megértése iránt.

Cirkuszpedagógia a köznevelésben, közoktatásban

A hazai cirkuszi tehetséggondozás nagy múltú, több mint 70 éve működő közoktatási és szakképzési színtere a közelmúltban megújult, formá-

¹ Részletek Jó Emese: *Ha a cirkusz minden, a cirkuszpedagógia „minden is”* című tanulmányából, amely 2023 őszén jelent meg az ELTE PPK kiadásában, Vince Beatrix – Kempf Katalin (szerk.): *Változó világ – változó múzeumok* című tanulmánykötetben

lis oktatási és képzési programja kiszélesedett. A Baross Imre Artista- és Előadó-művészeti Akadémia, Szakgimnázium, Gimnázium, Technikum és Alapfokú Művészeti Iskola 10 éves kortól várja a tehetséges, artista pályára vágyó fiatalokat. Az artista szak mellett itt több társ- és háttérszakmát is el lehet sajátítani, mint például színpad- és porondtechnikus, színháztechnikus, színész és színpadi táncos.

Magyarország Kormánya a 2019/2020-as tanévben hívta életre a Lázár Ervin Programot azzal a céllal, hogy a művészet, beleértve a cirkuszi előadóművészetet, szociális helyzetétől és területi elhelyezkedésétől függetlenül minden köznevelésben tanuló diák számára hozzáférhető legyen. A Fővárosi Nagycirkusz a Lázár Ervin Program keretében az általános és középiskolás korosztályt fogadja előadásain.

A cirkuszban látottak utólagos, klasszikus cirkuszpedagógiai feldolgozása a köznevelés helyszínein történik, amelyet a Fővárosi Nagycirkusz Cirkuszpedagógiai részlege tananyaghoz kapcsolódó cirkuszpedagógiai feladatlapokkal, illetve online cirkuszpedagógiai előadásokkal is támogat. Az előadásokban és a cirkuszi feladatsorokban cirkuszi produkciókhoz kapcsolódó képekkel, szemléltető ábrákkal, animációkkal illusztráltan jelenik meg a tananyag – elsősorban a reál műveltségi területről –, amelyet a diákok már tanultak vagy tanulni fognak. A hatodikosok például a lengőtrapézhoz kapcsolódóan oldhatnak meg feladatokat az erő, a gravitáció, a mozgási energia vagy a vonzó hatás kérdéseiben, illetve gondolkodást, véleménykifejezést serkentő nyitott kérdéseket is kapnak, például a felelős állattartással, az emberi test határaival kapcsolatban.

A Fővárosi Nagycirkusz révén szintén klasszikus cirkuszpedagógiai programban is részesülnek a zánkai Erzsébet-táborban nyaraló hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok, akik számára a cirkuszpedagógiai program cirkuszi készségfejlesztéssel, a zsonglőrködés, egyensúlyozás, talajakrobatika élményével egészül ki, és mindez online cirkuszpedagógiai előadások formájában is hozzáférhető. Az online cirkuszpedagógiai előadások és cirkuszművészeti magazinok mellékleteként megjelenő cirkuszpedagógiai feladatlapok a pedagógusokhoz is szólnak: általuk szabadon hasznosítható foglalkoztató anyagokat, tanári segédanyagokat és számtalan friss tanítási inspirációt jelentenek.

Cirkuszpedagógia a felsőoktatásban

A Nemzeti Cirkuszművészeti Központ cirkuszpedagógiai szemléletű – nyitott, részvételen alapuló – felsőoktatási programot nyújt együttműködő

felsőoktatási partnereinek, például a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke és a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem oktatóinak és hallgatóinak. Az időszakos cirkusztörténeti, cirkuszelméleti kurzusokat a Magyar Cirkuszművészeti Múzeum, Könyvtár és Archívum kutatócsoportjában dolgozó tudományos munkatársak (történész, etnográfus, esztéta, irodalmár, etológus szakemberek) vezetik, interaktív módszerekkel inspirálva a cirkuszról való kritikai gondolkodást, újabb kutatásokat és kreatív fejlesztéseket.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kulturális Felelős Államtitkárságának 2020/2021-es tanévben útjára indított felsőoktatási kulturális programja „A magyar kultúra felfedezése” – Csontváry Program. A programot, a kulturális intézmények által kínált előadásokat és az azokat kísérő részvételi alapú művészetpedagógiai foglalkozásokat a magyar és külföldi hallgatók szabadon választható tárgyként vehetik fel.

A Csontváry Program célja a magyar kulturális örökség értékeinek – ezek között a cirkuszi előadóművészetnek – megismertetése. A program keretében a Fővárosi Nagycirkuszba szervezettervező felsőoktatási hallgatói csoportok megnézik az aktuális előadást, majd szakterületüknek megfelelő, kiegészítő cirkuszpedagógiai programban részesülnek tudományos és cirkuszi szakemberek, valamint az előadásban fellépő artisták közreműködésével.

2023 őszén a cirkuszművészet világában és a felsőoktatásban is új, korszaknyitó főiskolai szakindításra került sor. A Budapest Cirkuszművészeti és Kortárs Tánc Főiskolán indult Cirkuszművészet alapszak (BA) cirkuszi táncos-, lovasakrobata- és bohóképzést nyújt a hallgatóknak. Ezt megelőzően 2023 januárjában indult el a Budapest Cirkuszművészeti és Kortárs Tánc Főiskolán az első 30 órás Cirkuszpedagógia továbbképzés pedagógusok és cirkuszi szakemberek számára. A magas szintű formális cirkuszi szakok és képzések idővel remélhetőleg a hazai cirkuszpedagógiai fejlesztések egyik fontos erőforrásává, élő szakmai párbeszéd színterévé válnak.

Komplex cirkuszpedagógiai keretek a Fővárosi Nagycirkuszban

A Fővárosi Nagycirkusz mint a Nemzeti Cirkuszművészeti Központ előadóművészeti intézménye a cirkuszpedagógiai foglalkozások legfontosabb témáit és alapvető színterét nyújtja. A Cirkuszpedagógiai részleg a Nemzeti Cirkuszművészeti Központ tudományos módszertani egységében működik, fő feladata a komplex cirkuszpedagógiai programok fejlesztése, a csoportos foglalkozások szervezése és vezetése, a különböző cirkuszi szakterületeken cirkuszpedagógiai kezdemé-

nyezések generálása és koordinálása, valamint a kitelepülő cirkuszpedagógiai programok menedzselése.

A Cirkuszpedagógiai részleg munkáját mások mellett a Magyar Cirkuszművészeti Múzeum, Könyvtár és Archívum (a Nemzeti Cirkuszművészeti Központ tudományos tára) is segíti, amely a cirkuszi közgyűjtemény gyarapítása, kutatások folytatása mellett a cirkuszpedagógiában hasznosítható kiállításokat rendez, interpretációs fejlesztéseket végez, múzeumpedagógiai foglalkozásokat tart, és nem utolsósorban szakmai támogatást és adaptációs bázist jelent a cirkuszpedagógia módszertani fejlesztéséhez.

A Fővárosi Nagycirkusz cirkuszpedagógiai fejlesztése igen rövid idő, mindössze hat év alatt vált rendkívül komplex és sokoldalú szakterületté, amelyben változatos foglalkozástípusok, közönségkapcsolati és szakmai programok mellett a tehetségek mentorálása és a hátrányosságokkal élők méltányos ellátása egyaránt hangsúlyos és magas szinten működik, és folyamatosan fejlődik – ahogy ezt az alábbi példák és a már megszokott, lábjegyzetekben felkínált online hozzáférhető videóok is szemléltetik.

Véleményem szerint a komplex cirkuszpedagógia küldetése a cirkuszhoz való hozzáférés és a cirkuszban való részvétel, ezáltal a cirkusz valódi világának megismerése és a cirkuszművészet egyedülálló értékeinek megbecsülése.

A cirkuszpedagógia fenntarthatóságához jelentősen hozzájárul a szolgáltatás ingyenessége, a korhatárt, időt és helyszínt illető rugalmasság, de mindenekelőtt és legfőképpen a testmozgás előtérbe helyezése, amelynek köszönhetően egyensúlyba kerülhet az ember három alapvető működési területe: a kognitív, affektív és motoros terület. A komplex cirkuszpedagógia fenntarthatóságához szerintem másfajta egyensúly is hozzájárul: a cirkusz és az emberek kölcsönös egymástól tanulása.

A cirkuszpedagógia nyitott tanulási folyamataiban ugyanis a tanulás nem egyirányú folyamat. Az emberek cirkusznak kifejezett visszajelzései, őszinte véleményei, szükségletei és megalapozott igényei jelentős segítséget nyújtanak a cirkuszi előadóművészet és a cirkuszi szolgáltatások fejlesztéséhez, a cirkusz társadalmi bázisának szélesítéséhez. Ha a cirkuszpedagógia legalább annyit tanul másoktól, mint tanít másoknak, akkor pedagógiai eredményességét valójában megduplázza. A cirkuszpedagógia tehát minden is, a négyzetben.

Joó Emese

főmuzeológus,

a Magyar Cirkuszművészeti Múzeum,

Könyvtár és Archívum vezetője

ROBE

ASZIMMETRIKUS DERÍTŐ

The art of cyclorama lighting

A Robe színházi és TV-s termékcsaládjának legújabb tagja a T32 CYC, mely a világ vezető színházi és operaházi fénytervezőinek közreműködésével jött létre. A teljes spektrumot lefedni képes RGBBAL led modulnak köszönhetően erőteljes színeket és gyönyörű paszteleket lehet kikeverni, miközben a piacvezető opti-6 optikai rendszernek egy 1:6 arányú, teljes homogenitású derítést biztosít.

- 16 X 40W RGBBAL multichip LED
- 17.565 lm fényáram
- CRI: 96
- Cpulse vibrálásmentesség (HD és UHD kamerákhoz, 8K, 16K)
- Aszimmetrikus optika: 85° x 45°
- 1:6 magassági derítés (1 méter eltartással 6 méter magasságig)
- VertiSpot effekt, motoros dinamikus keresztvezési pont mozgatás
- DataSwatch, Tungsten emuláció, L3 dimmer, BARS, MAPS, AirLoc

Magyarországi forgalmazó: AVL Trade Kft. | 1117 Budapest, Budafoki út 187-189.

Tel: +36 1 236 0560 | info@avltrade.hu | www.avltrade.